

СИНТАГМАТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЛЕКСЕМ-ВЕРБАЛІЗАТОРІВ СУБКОНЦЕПТУ VALETUDO В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ

Милик Оксана Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри латинської та іноземних мов

Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

ORCID ID: 0000-0002-2413-0657

Researcher ID: JGL-6142-2023

Особлива увага сучасного мовознавства сконцентрована на проблематиці дослідження саме національної специфіки мовних і мовленнєвих явищ. Відтак концепт ЗДОРОВ'Я як ключовий концепт культури справедливо посідає основне місце серед категорій ментального, світоглядного, аксіологічного порядку, знання яких потребують усі, хто вивчає мову й культуру. Тож репрезентоване дослідження спрямоване на розширення розуміння мовної та концептуальної картин світу давніх римлян, зокрема на подальше вивчення механізмів вербалізації мовної картини світу, що реалізується здебільшого на лексичному рівні. Особливу увагу сконцентровано на інтегрованому аналізі одного з ключових концептів давньоримської етносвідомості, який має значну культурно-аксіологічну цінність. Дослідження здійснено крізь призму синтагматики як універсального методологічного підходу до вивчення концептів, що дає змогу виявити концептуальну інформацію через класифікаційні одиниці мови. Саме цей підхід дозволяє найбільш точно описати особливості мовної маніфестації екзистенційних феноменів, до яких належить розглянутий концепт. Експлікація змісту концепту ЗДОРОВ'Я реалізується через аналіз розгалуженої системи синтагматичних зв'язків між лексемами-вербалізаторами цього концепту. З метою виявлення недостатньо досліджених аспектів концепту ЗДОРОВ'Я в латинській мові, а саме встановлення додаткових когнітивних ознак, у статті здійснено поглиблений аналіз синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів субконцепту VALETUDO. У цьому контексті ключову роль відіграє детальний розгляд семантичних груп у різних комбінаціях, що дозволяє виділити окремі семи, визначити їх інтегровані характеристики, а також дослідити лексичну сполучуваність для встановлення специфічних рис субконцепту. Крім того, у межах дослідження змодельовано семантичне поле субконцепту, визначено його ядро, приядерну зону, а також ближню та дальню периферії. Аналіз синтагматичних відношень імені субконцепту дав змогу окреслити його семантичний потенціал. Отримані результати дозволяють ідентифікувати додаткові когнітивні ознаки, що сприятимуть глибшому розумінню концепту ЗДОРОВ'Я у латинській мові.

Ключові слова: латинська мова, субконцепт VALETUDO, синтагматика, семантичне поле, ядро та приядерна зона семантичного поля, ближня та дальня периферії семантичного поля.

Mylyk Oksana. Syntagmatic relations of words representing the subconcept VALETUDO in the Latin language

Sophisticated approaches of modern linguistics are encountering the national specifics of linguistic and speech phenomena. Thus, the close connection with the categories of mental, ideological, axiological orders makes it possible to refer the concept HEALTH to the key concepts of culture being quite necessary for those studying language and culture. The article aims to contribute to the study of a new segment of linguistic and conceptual pictures of the ancient Romans, to the further study of the mechanisms of verbalization of the linguistic picture of the world, primarily by lexical language level, as well as to the integrated description of the one the most culturally important concepts of ancient Roman ethnic consciousness. Through the prism of syntagmatics, a universal way of studying concepts that enables updating conceptual information to the extent involved in the classification units of language, we have almost accurately revealed the features of the linguistic manifestation of existential phenomena which the concept HEALTH belongs to. The meaning of the concept HEALTH is explained through the extended syntagmatic connections of the words representing the subconcepts SALUS, SANITAS and VALETUDO. Thus, to identify insufficiently covered aspects of the concept HEALTH analysis in the Latin language, namely the definition of additional cognitive features, the article applies to a deeper analysis of the syntagmatic connections of the words representing one of the subconcepts - VALETUDO. The article focuses mainly on the analysis of syntagmatic relations of words representing the subconcept in the Latin language. It gives a deep insight into a better understanding of different semes combinations that have also resulted in accurate defining of the integrated seme and made it possible to better analyze the ability of its lexemes to be combined in different contexts. It all has provided us with the possibility to determine the inherent characteristics of the subconcept under research. Also, the article outlines the semantic field of the subconcept, its core and core area as well as its near and far peripheries. Due to the revealed results, some additional cognitive features for a more detailed analysis of the concept HEALTH in the Latin language have been identified.

Key words: the Latin language, subconcept VALETUDO, syntagmatics, semantic field, core and core area of the semantic field, near and far peripheries of the semantic field.

Вступ. Зростання інтересу до дослідження мовної картини світу в лінгвістиці, а також аналіз її окремих фрагментів, репрезентованих концептами, що акумулюють значний обсяг когнітивної та культурної інформації, зокрема світоглядної, аксіологічної, історичної

та міфологічної, сприяє глибшому розумінню ментальності й особливостей мислення носіїв мови.

Категорія «здоров'я» як важливий елемент наївної та наукової картин світу є об'єктом дослідження як фундаментальних природничих наук, так і відносно нових

гуманітарних дисциплін, зокрема деонтології, біоетики та біопсихології. Вона тісно пов'язана з екзистенційними категоріями, такими як життя і смерть, що зумовлює інтеграцію концепту «здоров'я» не лише в систему наукових знань, а й у широкий спектр етичних, моральних і світоглядних уявлень, які мають характерні лінгвокультурні особливості. Здоров'я є фундаментальним складником системи цінностей і вважається найвищою аксіологічною категорією, яка визначає не лише фізичне існування людини, а й її психоемоційний стан.

Античні мислителі трактували «здоров'я» здебільшого крізь призму внутрішньої гармонії людини, що передбачає баланс між фізичними та душевними аспектами її буття. Вони пов'язували його з такими чеснотами, як розсудливість і самовладання, а також із життям, узгодженим із природою, що веде до моральної досконалості. У їхньому світогляді здоровий стан тіла і душі вважався найвищим благом та ключовою передумовою щасливого життя.

Матеріали та методи. Нова наукова парадигма ставить нові завдання в дослідженні мови, потребує нових методик її опису, нового порядку під час аналізу її одиниць і категорій, виведення правил і закономірностей. Особливу увагу приділено питанням співвідношення мови й культури, мови й національного менталітету, мови й національної свідомості, а також національної специфіки й самобутності, «що дають змогу проникнути в глибини національного способу мислення, ментальності» [1, с. 1].

Дослідження мовної маніфестації екзистенціальних феноменів, до яких належить здоров'я, уможливило розкриття особливостей етнічної й індивідуальної мовної свідомості, ментального світу представників певного мовного колективу.

Праці низки вітчизняних та закордонних науковців – Л. Л. Звонської, Я. В. Купіної, А. С. Поліщук (Шадчиної), Н. В. Слухай, О. В. Троць, В. М. Шовкового, Ф. Петерсона, Е. Рош та інших, присвячено вивченню концептосфери античних греків і римлян.

Сутність понять та категорій субконцептів концепту *ЗДОРОВ'Я*, а також синтагматичні та парадигматичні зв'язки лексем-вербалізаторів субконцептів *SALUS*, *SANITAS* та, частково, *VALETUDO* розкрито в попередніх працях авторки [2; 3; 4].

У нашому дослідженні для виявлення недостатньо висвітлених досі аспектів аналізу концепту *ЗДОРОВ'Я* в латинській мові, а саме визначення додаткових когнітивних ознак, вдаватимемося до більш глибокого аналізу **синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів одного з трьох субконцептів – VALETUDO**, що експлікують значення досліджуваного субконцепту, та визначення синонімічних, антонімічних та гіперо-гіпонімічних відносин, пов'язаних з іменем концепту.

Експлікація смислу концепту *ЗДОРОВ'Я* відбувається за допомогою розгалужених синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів цього концепту. До головних характеристик концепту науковці уналежнюють семантичний опис синтагматичних та парадигматичних зв'язків слова-імені концепту, побудову сино-

німічного, антонімічного та гіперо-гіпонімічного рядів імені концепту [5].

Основну **мету** статті вбачаємо в деталізації синтагматичних зв'язків вербалізаторів субконцепту *VALETUDO*. У цьому контексті необхідно розглянути групи сем у різних поєднаннях та виділити окремі семи, а також проаналізувати сполучуваність лексеми субконцепту *VALETUDO*, щоб визначити, які характеристики йому властиві.

Результати дослідження. Проаналізуємо **групу сем «здоров'я, самопочуття»**.

Сема «здоров'я частин тіла» експлікується в поєднанні дієслова *valeo* з іменниками в аблятиві, які позначають частини тіла людини: *pedibus valere* (Nep. Phoc. 4, 1) *мати міцні ноги*; *valere stomacho* (Juv. 6, 98) – *мати здоровий шлунок*.

Сему «здоровий стан організму» має іменник *valetudo*, сполучуваний із прикметниками, які визначають позитивні якісні характеристики *integer*, *inoffensus*, *bonus* тощо; є додатками до дієслів *amittere*, *parcere* тощо: *inconcussa valetudo* (Sen. Ep. 66, 40) – *бездоганне здоров'я*; *inoffensa valetudo* (Gell. 2, 1, 4) – *бездоганне здоров'я*; *integra valetudo* (Cic. Fin. 2, 20, 64) – *бездоганне здоров'я*; *prospera valetudo* (Suet. Iul. 45, 1) – *квітуче здоров'я*; *valetudinem amittere* (Suet. Claud. 26, 1) – *втратити здоров'я*; *valetudini parcere* (Cic. Fam. 11, 27, 1) – *берегти своє здоров'я*.

Сему «хороше самопочуття» має дієслово *valeo*, якщо в його валентній рамці перебуває суб'єкт на означення особи, що може і не вербалізуватися; найчастіше вживається в усталених виразах: *sanus homo, qui bene valet* (Cels. 1, 1) – *здорова людина, яка добре почувається*; *ut vales?* (Pl. Epid. 9), *ut valetur?* (Pl. Persa 309) – *як твоє здоров'я?* *recte valere* (Cic. Fam. 11, 24, 1) – *добре почуватися*; *optime valere* (Cic. Fin. 2, 13, 43) – *дуже добре почуватися*. *Si vales, bene est, ego valeo. valetudinem tuam velim cures diligentissime* (Cic. Fam. 14, 8, 1). – *Якщо ти гарно почувашся, це добре; я добре почувуюсь. Будь ласка, уважно дбай про своє здоров'я*.

Сему «нездоров'я, нездужання; нездоровий стан організму» актуалізують **прикметники** зі значенням «поганий», які є означенням до іменника *valetudo*. Іноді сема «нездужання» інтерпретується за контекстом: у поєднанні з дієсловами, які мають заперечну семантику: *minus comoda valetudo* (Caes. Civ. 3, 62, 4) – *не надто міцне здоров'я*; *adversa valetudo* (Liv. 10, 32, 3) – *нездужання*; *aegra valetudo* (Cic. Brut 180) *нездоров'я*; *minus valere* (Cic. Att. 4, 14, 1) – *почуватися недобре*; *incomoda valetudo* (Cic. Att. 5, 8, 1) – *нездужання, нездоров'я*; *infirma valetudo* (Cic. Clu. 47) – *слабке здоров'я*; *infensa valetudo* (Tac. Ann. 14, 56, 3) – *здоров'я, яке погіршилося*; *perdita valetudo* (Cic. Tusc. 5, 10, 29) – *зовсім підірване здоров'я*; *tenuis valetudo* (Caes. Gal. 5, 40, 7) – *слабке здоров'я*; *mala valetudo* (Cic. Tusc. 4, 37, 80) – *погане здоров'я*; *affectus valetudine* (Caes. Civ. 1, 31, 3) – *той, у кого ослабло здоров'я*; *valetudines graves et periculosae* (Suet. Aug. 81, 1) – *важкі і небезпечні хвороби*; *excusatione te uti valetudinis* (Cic. Pis. 6.13) – *ти*

виправдовується станом здоров'я. *C. Trebati, familiaris meus, ad me scripsit te ex se quaesisse, quibus in locis essem, molestique te ferre, quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses [...]* (Cic. Fam. 4.1, 1). – Мій близький друг Гаї Требацій написав мені, що ти його питав, де я, і що ти засмучений тим, що стан здоров'я не дав змоги тобі побачитися зі мною, коли я під'їхав до Риму [...].

Сему «душевне здоров'я» надає іменнику *valetudo* неузгоджене означення *animus, mens: valetudo ei neque corporis neque animi constitit* (Suet. Calig. 50, 2) він (=Калігула) – не зберіг ні тілесного, ні душевного здоров'я; *valetudo animi* (Cic. Tusc. 4, 37, 80) – душевне здоров'я; *valetudo mentis* (Suet. Calig. 50, 2) – недоумство.

Сема «цілющість» з'являється у співвідношенні дієслова *valeo*, прикметника *validus* з іменниками, що позначають лікувальні засоби *medicamentum, remedium, venenum* тощо: *valet contra serpentium genus unum, quod amphisbaenas vocant* (Plin. Nat. 20, 216) – проти зміїних укусів дієвий один рід (змії), який називають «амфісбена»; *medicamentum validum* (Cels. 5, 28) – дієві, сильні, сильнодіючі ліки.

Сема «користь для здоров'я» з'являється у прикметника *validus*, коли він є означенням до іменника *cibus: cibus valens* (Cels. 3, 21) або *cibus validus* (Cels. 3, 19) – здорова (живильна) їжа.

Розглянемо **групу сем «фізична сила»**.

Сему «володіння фізичною силою» має дієслово *valeo*, при суб'єкті-істоті, яка має фізичну силу, а також іншому дієслові, що виражений формою герундія чи інфінітива, із семантичної групи динамічного впливу суб'єкта на об'єкт, безпосереднього впливу на об'єкт [6]: *quantum equorum vires ad persequendum dextraeque ad caedendum valent, tantum eo proelio interficiunt* (Caes. B. G. 8, 29, 3) – поки вистачало сили у коней для переслідування, а у людей – для завдання ударів; *homo valens* (Cic. Cluet. 175) – здорова, сильна людина.

Сему «мати силу, здужати, могли» набуває дієслово *valeo*, коли сполучається із суб'єктом-істотою, який є носієм стану фізичної сили, а також інше дієслово із семантичної групи «психічна діяльність» або дієслово, що виражає опосередкований вплив на об'єкт дії [6]: *quae enumerare vales* (Verg. A.4, 333) – все, що ти можеш перерахувати. *Quotienscumque filium tuum video (video autem fere cotidie), polliceor ei studium quidem meum et operam sine ulla exceptione aut laboris aut occupationis aut temporis, gratiam autem atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam quantumque possim* (Cic. Fam. 6, 5, 1). – Щоразу, коли я бачу твого сина (а бачу я його майже щодня), я обіцяю йому своє завзяття і сприяння без всякого застереження щодо праці та зайнятості або часу, але вплив і авторитет – з таким застереженням: наскільки я здужаю і наскільки можу.

Сему «могутність, вагомість» має дієслово *valeo* у поєднанні з іменниками, що називають структурні реалії державного рівня: *haec civitas equitatu valet magnasque habet copias* (Caes. Gal.5, 3, 1) – це державне об'єднання має могутню кінноту й велике військо. [...] *auctoritas quoque in bellis administrandis mul-*

tum atque imperio militari valet [...] (Cic. Man. 43) [...] авторитет також має велике значення для організації війни й для військової влади [...]; *tantum Italicum bellum propter iudiciorum metum excitatum, tanta sublati legibus et iudiciis expilatio direptioque sociorum, ut imbecillitate aliorum, non nostra virtute valeamus* (Cic. Off. 2.75). Така важка Італійська війна була викликана страхом перед правосуддям; таким великим було пограбування й розорення союзників після знищення законів і правосуддя, що ми такі могутні через слабкість інших, а не завдяки своїй власній доблесті.

Сема «життєва енергія, енергійність» зумовлена контекстом: [...] *non a stirpe valent (vites) caesaeque reverti // possunt atque ima similes revirescere terra* (Verg. G. 2. 312–313) – [...] лози там не бувають, і відрізані від кореневища не можуть піднятися із глибин землі і знову зазеленіти, як раніше. *Non lingua valet, non corpore notae sufficiunt vires* (Verg. A.12. 909–910). – Язик не має сили, і в тілі не вистачає звичних сил; *valenter dicere* (Sen. Contr. 10, Praef. 11) – енергійно говорити.

Сему «міцність» має дієприкметник *valens* у функції атрибута до назв неістот: *truncus valens* (Verg. G. 2, 426) – міцний стовбур; *tunica valens* (Ov. Ars. 3, 107) – цільна (міцна) туніка.

Сема «великий, огрядний, громіздкий» з'являється у прикметника *validus* у ролі означення до іменників *moles, pondus, solum: [...] Aeacides [...] validam circumfert [...] molem* (V. Fl. 6, 346) [...] син Еака [...] виносить [...] велику брилу; [...] *valido [...] sub pondere [...]* (Verg. G.3, 166) [...] під [...] великим тягарем [...].

Група сем «впливовість, значущість» виражає процеси і стани, які перебувають поза сферою людини – її соматикою та духовністю, а стосуються соціальних процесів.

Сема «сила закону, законність» актуалізується іменниками *lex, constitutum: num etiam in deos immortales inauspicatam legem valuisse?* (Liv. 7. 6. 11) – Але хіба для безсмертних богів мав силу закон без належних ауспіцій?

Сему «впливовість» набуває дієслово *valeo* в поєднанні з іменниками *populus, exercitus, classis, legio, pedes, auctoritas, maiestas, potestas, suffragatio* або означена сема актуалізується контекстуально: *valere apud populum* (Cic. Off. 2, 18, 64) – бути впливовим, мати вагу серед народу; *valere apud exercitum* (Nep. Cimon 2, 1) – мати вагу серед війська. *Etiam auctoritate iam plus valerent* (Cic. Fam. 1. 7. 10). – Вони вже сильніші навіть своїм авторитетом. *His ille rebus ita convaluit ut nunc in uno civi spes ad resistendum sit; qui mallet tantas ei viris non dedisset quam nunc tam valenti resisteret* (Cic. Att., 7. 3. 4). – Унаслідок цього він так зміцнів, що тепер від одного громадянина залежить надія на протидію. Я волів би, щоб він раніше не дав йому цих сил, а не протидівав йому тепер, коли він такий сильний. *Nec potestas nec suffragatio horum valuit, quin, quorum patres avosque consules viderant, eos nobilitate praeferrent. furere omnes tribuni plebi* (Liv. 4. 44. 2). – (Представникам плебеїв) не допомогла ні їхня могутність, ні підтримка під час голосування: замість них віддали перевагу знатним,

тим, чиїх батьків і дідів бачили консулами. *Cum iher non iam ut ante blanditiis, satis potentibus ad animum amantis, sed precibus et misericordia valuisset, plena lacrimarum obtestans* (Liv. 30. 7. 9). – Його знову переконала дружина, але тепер уже не ласками, якими улецують коханого, а умиваючись гіркими сльозами.

Сема «успіх, успішність» має дієслово *valeo* у поєднанні з іменниками *accessio*, *eventus*, *exitus*, *profectus*, *secundum*, *conscientia* та іншими: *valuitque ea legatio, non tam quia pacem volebant Samnites quam quia nondum parati erant ad bellum* (Liv. 8. 19, 3). – Успіх такого посольства пояснюється не стільки миролюбністю самнітів, скільки тим, що вони ще не були готові до війни.

Сема «сильний емоційний вплив» з'являється в дієслові *valeo* за умови наявності у функції суб'єкта іменників-назв станів афекту або іменників, які називають поняття, предмети, явища, здатні спричиняти різні стани афекту: *metus*, *expectatio*, *formido*, *horror*, *gaudium*, *furor*, *clamor*, *arma* та інші: *Multum ad terrendos nostros valet clamor* (Caes. Gal. 7, 84, 4) – крик дуже лякає наших; *hic postulat se Romae absolve [...], qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniam quam apud tres negotiatores metum valere!* (Cic. Verr. 2, 3, 138) – той (=Веррес) наполягає, щоб його звільнили у Римі [...], хто більше думає, що у найобраніших senatorів більше важать гроші, ніж у трьох купців страх.

Сема «значущість, значення» визначається в поєднанні дієслова *valeo* з іменниками *verbum*, *celeritas*, *contagio*, *factio*, а також коли дієслово керує суб'єктом із прийменником *sine*: [...] *haec querella vestra [...] quid valet?* (Cic. Lig. 23) – [...] що [...] означає ця ваша скарга[...]? *Res plus valet, quam verba* (Sal. Hist. 6) – факти важливіші за слова; *sine iustitia nihil valet prudentia* (Cic. Off. 2, 9, 34) – без правосуддя розсудливості нічого не важить; *etiam in praeteritum valet* (Quint. Inst. 9, 2, 20) – поширюється й на минуле; *argumentum validum* (Quint. Inst. 7, 2, 34) – вагомий аргумент.

Сема «матеріальна цінність» з'являється в разі поєднання дієслова *valeo* з додатками, вираженими сполученнями числівників з іменниками на позначення ціни, вартості: *unus aureus pro decem argenteis valet* (Liv. 38. 11. 8) – один золотий коштує десять срібних; [...] *cum ipsa margarita centies sestertium [...] valuisset [...]* (Macr. 3, 17, 17) – [...] тому сама перлина коштувала [...] сто сестерціїв [...].

Сема «завершеність, результативність» актуалізується в синтагматичі з іменниками зі значенням «очікування»: *promissum*, *pollicitum*, *promissio*, *appetito*, *votum*, *cupitum*, *optatio*: [...] *Clotho iussit promissa valere* (Ov. Ibis 243) – [...] Клото наказала виконати обіцянки; *si mea vota valet [...]* (Ov. Am. 1,4) – якщо мої бажання збуваються [...].

Дослідимо групу сем «прощання».

Сема «прощання як форма етикету» експлікується дієсловом *valeo* у комунікативній ситуації завершення розмови, листування, часто поєднується сурядним зв'язком із дієсловами *salveo*, *vivo*, *facio* у формі наказового способу, що широко представлено в рим-

ській літературі, напр., *vale* (Pl. Amph. 1037), *valeas* (Ov. Fasti 6, 415), *bene vale* (Ter. Нес. 197), *fac valeas* (Cic. Fam. 14, 1, 5) – будь здоровий, прощай; *vale atque salve* (Pl. Capt. 744) – прощай і будь здоровий; *vive valeque* (Hor. Sermon. 2, 2, 110) – живи і будь здоровий.

Сема «прощання з померлими» має форму наказового способу дієслова *valeo* (*vale*) в поєднанні з прикметником *supremum*, виразом *in perpetuum*: *supremumque vale [...]* // *vix dixit [...]* (Ov. Met. 6. 502–503) – ледве зміг він промовити [...] «останнє прощай»[...] [...] *in perpetuum, frater, ave atque vale* (Catul 101) – [...] назавжди прийми привіт, брате, і прощай.

Сема «прогнання» актуалізується в комунікативній ситуації з негативним емоційним маркером: *Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas* (Pl. Amph. 928) – залиш мене у спокої, бери своє, мені віддай моє.

Сполучуваність лексеми *valetudo* засвідчує, що *VALETUDO* властиві якісні (*commoda valetudo*), якісно-емоційні (*perprospera valetudo*), онтологічні (*valetudinem promittere*), процесуальні (*valetudini suae parcere*), посесивні (*sua valetudo*), релятивні (*valetudo corporis, animi*), а в значенні «хвороба», на відміну від *salus* та *sanitas*, часові (*perseverans valetudo*), причинові (*excusatione te uti valetudinis*) характеристики.

Інтерпретація результатів дослідження. Унаслідок аналізу синтагматики слів, які вербалізують субконцепт *VALETUDO*, визначено, що інтегрованою семою цього субконцепту є «наявність фізичної міці». Змоделюємо семантичне поле субконцепту *VALETUDO*, в основу якого покладемо принцип семантичної близькості/віддаленості від інтегрованої семи та частотності набуття словами-назвами субконцепту *VALETUDO* певних значень.

Ядро семантичного поля субконцепту *VALETUDO* становлять такі семи: «здоров'я частин тіла»; «здоровий стан організму»; «володіння фізичною силою». Приєднати до ядра виформовують семи, у яких сема «наявність фізичної міці» має певні семантичні звуження або розширення: «могутність»; «життєва енергія, енергійність»; «хороше самопочуття».

До ближньої периферії належать семи, які пов'язані із семою «наявність фізичної міці» внутрішнім змістом: «цілющість», «користь для здоров'я», «мати силу закону, бути чинним», «впливовість», «успішність», «мати силу, здужати, могти», «душевне здоров'я», «значущість, значення», «сильний емоційний вплив», «міцність», «великий, громіздкий».

До дальньої периферії належать семи, які втратили прямий зв'язок із семою «наявність фізичної міці»: «матеріальна цінність»; «завершеність, результативність»; «прощання як форма етикету»; «прощання з померлими»; «прогнання».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз лексичного матеріалу дав змогу виявити, що концепт *ЗДОРОВ'Я* представлений трьома субконцептами – *SALUS*, *SANITAS*, *VALETUDO*, які об'єктивують різні вияви фізичного та психічного станів людини.

Обґрунтовано, що субконцепт *VALETUDO* є такою ментальною одиницею, яка відображає у свідомості

давніх римлян уявлення про здоров'я як «наявність фізичної міцності». Сема «наявність фізичної міцності» є інтегральною семою цього субконцепту. Ядром номінативного поля субконцепту *VALETUDO* є іменник *valetudo*, прикметники *valens*, *validus*, дієслова *valere*, *revallescere*, *convalescere*. До приядерної зони належать мікрополя: 1) «наявність/набуття фізичної міцності»; 2) «енергійність, життєва енергія».

Аналіз синтагматичних та парадигматичних відношень імені досліджуваного субконцепту дав змогу визначити його семантичний потенціал і структурувати в семантичні поля.

Перспективу подальших наукових розвідок логічно вбачаємо в аналізі синтагматичних зв'язків лексем-вербалізаторів інших субконцептів концепту *ЗДОРОВ'Я* в латинській мові.

Література:

1. Яковлєва В. Б. Вербалізація концепту СІМ'Я в українській мовній картині світу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10. 02. 01 «Українська мова». Харків, 2008. 20 с.
2. Милик О. В. Номінативне поле субконцепту *VALETUDO* в латинській мові / Актуальні питання іноземної філології: наук. журн. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2018. № 9. С. 142–147.
3. Милик О. В. Парадигматичні зв'язки лексем-вербалізаторів субконцепту *VALETUDO* в латинській мові / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* : збірник наукових праць. Одеса, 2019. С. 115–118.
4. Милик О. В. Синтагматичні зв'язки лексем-вербалізаторів субконцепту *SALUS* в латинській мові / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* : збірник наукових праць. Одеса, 2020. Вип. 45. Т. 2. С. 105–109.
5. Мартинюк А. П. Концепт у дискурсивній парадигмі / *Вісник Харківського національного університету*. Харків, 2006. № 725. С. 9–12.
6. Кулієв Г. К. Семантика дієслів у тюркських мовах: дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.06 «Тюркські мови». Баку, 1992. 307 с.
7. Library of Latin texts – Series A. [Electronic resource]. URL: <https://clt.brepolis.net.proxy.nationallizenzen.de/lltadfg/Default.aspx> (дата звернення 14.02.2025)
8. Glare P. G. W. Oxford Latin Dictionary. Oxford: Oxford University press, 1968. 2151 p.

References:

1. Yakovlieva V. B. (2008). Verbalizatsiia kontseptu SIM'IA v ukrainskii movnii kartyni svitu [Verbalization of the FAMILY concept in the Ukrainian linguistic picture of the world]: *avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10. 02. 01 «Ukrainska mova»*. Kharkiv. 20 p. [in Ukrainian].
2. Mylyk, O. V. (2018). Nominatyvne pole subkontseptu VALETUDO v latynskii movi [The nominative field of the subconcept VALETUDO in Latin] / Actual questions of foreign philology: scientific journal. Lutsk: East-European National University named after Lesia Ukrainka. № 9. Pp. 142—147. [in Ukrainian].
3. Mylyk, O. V. (2019). Paradyhmatychni zv'iazky leksem-verbalizatoriv subkontseptu VALETUDO v latynskii movi [Paradigmatic relations of the lexemes-verbalizers of the subconcept VALETUDO in Latin]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Zbirnyk naukovykh prats [Scientific herald of the International Humanitarian University: collection of scientific works]*. Odesa. Iss. 38. Vol. 2. Pp. 115—118. [in Ukrainian].
4. Mylyk, O. V. (2020). Syntahmatychni zv'iazky leksem-verbalizatoriv subkontseptu SALUS v latynskii movi [Syntagmatic connections of lexemes-verbalizers of the subconcept SALUS in the Latin language] / *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University: collection of scientific works]*. Odesa. Iss. 45. Vol. 2. Pp. 105—109. [in Ukrainian].
5. Martyniuk A. P. (2006). Kontsept u dyskursyvnyi paradyhmi [Concept in the discursive paradigm]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu [Bulletin of the Kharkiv National University]*. Kharkiv. № 725. Pp. 9—12. [in Ukrainian].
6. Kuliiev H. K. (1992). Semantyka diiesliv u tiurkskykh movakh [Semantics of verbs in Turkic Languages]: dissertation ... Dr. Philology Sciences: specialization: 10.02.06 «Turkic languages». Baku. 307 p.
7. Library of Latin texts – Series A. [Electronic resource]. Retrieved from: <https://clt.brepolis.net.proxy.nationallizenzen.de/lltadfg/Default.aspx> [in English]. (date of attendance: 14.02.2025)
8. Glare, P. G. W. (1968). Oxford Latin Dictionary. Oxford: Oxford University press. 2151 p. [in English].

Список авторів та їхніх творів, які використані у статті¹

Caes. Civ.	C. Iulius Caesar «Commentarii de bello civili»
Caes. Gal.	C. Iulius Caesar «Commentarii de bello Gallico»
Catul.	C. Valerius Catullus «Carmina»
Cels.	A. Cornelius Celsus «De medicina»
Cic. Att.	M. Tullius Cicero «Epistulae ad Atticum»
Cic. Brut.	M. Tullius Cicero «Brutus»
Cic. Clu.	M. Tullius Cicero «Pro Cluentio»
Cic. Fam.	M. Tullius Cicero «Epistulae ad familiares»
Cic. Fin.	M. Tullius Cicero «De finibus bonorum et malorum»
Cic. Lig.	M. Tullius Cicero «Pro Ligario»
Cic. Man.	M. Tullius Cicero «De lege Manilia»
Cic. Off.	M. Tullius Cicero «De officiis»

¹ Твори латинських авторів цитовано за електронною базою даних Library of Latin Texts – Series A [7]. Скорочення імен авторів та назв творів подано згідно із прийнятими у Oxford Latin Dictionary [8, с. IX–XXI]

Cic. Pis.
Cic. Tusc.
Cic. Verr.
Gell.
Hor. Serm.
Juv.
Liv.
Macr.
Nep. Cim.
Nep. Phoc.
Ov. Ars
Ov. Fast.
Ov. Met.
Plin. Ep.
Plin. Nat.
Quint. Inst.
Sal. Hist.
Sen. Con.
Sen. Ep.
Suet. Aug.
Suet. Calig.
Suet. Claud.
Suet. Iul.
Tac. Ann.
Ter. Hec.
V. Fl.
Verg. A.
Verg. G.

M. Tullius Cicero «In Pisonem»
M. Tullius Cicero «Tusculanae disputationes»
M. Tullius Cicero «In Verrem»
A. Gellius «Noctes Atticae»
Q. Horatius Flaccus «Sermones»
D. Iunius Iuvenalis «Saturnae»
T. Livius «Ab Urbe condita»
A. Theodosius Macrobius «Saturnalia»
Cornelius Nepos «Cimon»
Cornelius Nepos «Phocion»
P. Ovidius Naso «Ars amatoria»
P. Ovidius Naso «Fasti»
P. Ovidius Naso «Metamorphoses»
C. Plinius Caecilius Secundus «Epistulae»
C. Plinius Caecilius Secundus «Naturalis historia»
M. Fabius Quintilianus «Institutio oratoria»
C. Sallustius Crispus «Historiae»
L. Annaeus Seneca «Controversiae»
L. Annaeus Seneca «Epistulae morales ad Lucilium»
C. Suetonius Tranquillus «Divus Augustus»
C. Suetonius Tranquillus «Caligula»
C. Suetonius Tranquillus «Divus Claudius»
C. Suetonius Tranquillus «Divus Iulius»
Cornelius Tacitus «Annales»
P. Terentius Afer «Hecyra»
C. Valerius Flaccus «Argonautica»
P. Vergilius Maro «Aeneis»
P. Vergilius Maro «Georgica»